

Nr 63.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till skifferoljeverk; given Stockholms slott den 8 november 1940.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 november 1940.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER.

Efter gemensam beredning med cheferna för finans- och folkhushållningsdepartementen anför chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö:

I skrivelse den 25 oktober 1940 har statens bränslekommission hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för bildande av ett statligt aktiebolag med uppdrag att idka verksamhet för utvinning av brännolja ur skiffer och att till detta bolags disposition måtte ställas ett belopp av 15 miljoner kronor.

Innan jag redogör närmare för denna framställning må erinras om vissa av staten under senare år vidtagna åtgärder för att främja utvinningen av olja ur de svenska skiffertillgångarna.

Vid 1932 års riksdag (prop. nr 177; r. skr. nr 244) beslöts att av besparade medel å flottans förrådstitlar för kol samt motor- och pannbrännolja finge användas 368,500 kronor för inköp och iordningställande för fortsatt drift

av en på enskilt initiativ utförd försöksanläggning för oljeskifferdestillation å Kinnekulle. I yttrande till statsrådsprotokollet i samband med Kungl. Maj:ts beslut om proposition i ärendet framhöll föredragande departementschefen, att förslaget i första hand avsåge att möjliggöra ett säkerställande av marinens behov av flytande bränsle under tider, då import av denna vara av en eller annan anledning icke kunde äga rum. Ifrågasatta åtgärder vore således närmast att anse såsom beredskapsåtgärder och de krav, som borde uppställas beträffande företagens bärighet i ekonomiskt avseende, måste följaktligen i viss mån modifieras med hänsyn därtill. Kinnekulleanläggningen vore avsedd att vara en försöksstation, där möjligheterna för drift i större skala skulle närmare undersökas och åtgärderna för övergång till sådan drift skulle förberedas.

Vid riksdagarna 1937 (IV H. T. punkt 108; r. skr. nr 4, sid. 25) och 1938 (IV H. T. punkt 103; r. skr. nr 4, sid. 23) beviljades vissa mindre anslag för en del kompletteringsarbeten å Kinnekulleanläggningen. För utbyggnad av samma anläggning har därefter 1939 års urtima riksdag (prop. nr 19 punkt 4; r. skr. nr 43) anvisat ett anslag å 5,500,000 kronor. Sistnämnda medelsanvisning motiverades enligt vad som framgår av det vid Kungl. Maj:ts proposition i ämnet fogade utdraget av statsrådsprotokollet bland annat därmed, att det i den inträdda situationen syntes ändamålsenligt att söka utnyttja den möjlighet för oljeförsörjning, som inom landet stode till buds, även om det måste te sig ovisst, huruvida den för ändamålet erforderliga kapitalinvesteringen ur utslutande ekonomisk synpunkt kunde vara berättigad.

Sedermåra har 1940 års urtima riksdag (prop. nr 1, bil. 9 punkt 1; r. skr. nr 45) till vissa anläggningar vid skifferoljeverket å Kinnekulle anvisat ytterligare 2,200,000 kronor.

Vid sidan av den vid Kinnekulleverket bedrivna försöksverksamheten har en inom ingenjörsvetenskapsakademien tillsatt kommitté utfört vissa undersökningar beträffande tillgodogörandet av landets oljeskiffertillgångar. I avslutning till dessa undersökningar framhöll ingenjörsvetenskapsakademien i skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 april 1940 önskvärdheten av fortsatta arbeten i syfte att få underlag för en detaljplan för upprättandet av ett större skifferoljeverk i Närke samt hemställde, att 151,000 kronor måtte för ändamålet ställas till akademiens förfogande. I utlåtanden över denna framställning tillstyrkte kommerskollegium och statens industrikommission i princip akademiens förslag men förordade, att medelsanvisningen begränsades till i runt tal 130,000 kronor.

I skrivelse den 10 maj 1940 anförde därefter ingenjörsvetenskapsakademien, att — ehuru det varit önskvärt om man innan ett större skifferoljeverk anlades kunnat få tid att i detalj lösa vissa tekniska problem samt planlägga möjligheterna att ur fredsekonomisk synpunkt förbättra anläggningens räntabilitet — i nuvarande läge beslut syntes böra omedelbart fattas om uppförande av åtminstone en destillationsenhet i full skala, samtidigt som

geologiska undersökningar och övriga forskningsarbeten forcerades, så att deras resultat kunde tillgodogöras vid anläggningens iordningställande. Vid skrivelsen var fogad en sammanställning, upptagande vissa ekonomiska beräkningar rörande anläggande av ett skifferoljeverk i Närke för framställning av cirka 9,300 ton råolja om året. Anläggningskostnaden uppskattades till 2,500,000 à 2,700,000 kronor, och driftskostnaden beräknades till cirka 6 kronor per ton destillerat skiffer. Då det icke vore att förvänta, att det enskilda kapitalet skulle ha intresse för uppförande av det ifrågasatta skifferdestillationsverket, ansåge akademien det nödvändigt att staten ingrepe. Verksamheten borde drivas i form av ett statligt aktiebolag och aktiekapitalet borde sättas till lägst 3 miljoner kronor.

Sedan kommerskollegium och statens industrikommission avgivit utlåtanden jämväl över ingenjörsvetenskapsakademiens senast omförmälda skrivelse, anmälde jag ärendet inför Kungl. Maj:t den 24 maj 1940. Jag framhöll därvid bland annat, att jag i likhet med kommerskollegium och industrikommissionen tillstyrkte, att fortsatta åtgärder för tillgodogörande av våra oljeskiffertillgångar snarast möjligt vidtoges. Jag förordade alltså de av ingenjörsvetenskapsakademien föreslagna undersökningarna i syfte att fastställa lämplig plats för anläggning av ett skifferoljeverk i Närke samt anordnande i samband därmed av en försöksanläggning. Vad angick förslaget att samtidigt med en försöksanläggning bygga ett skifferoljeverk i full skala samt att för ändamålet bilda ett statligt aktiebolag uttalade jag, att det givetvis vore angeläget, att i nuvarande läge möjligheterna att tillvarata de inhemska bränsletillgångarna utnyttjades med största skyndsamhet. Innan en anläggning av här ifrågavarande slag igångsattes, torde emellertid viss ytterligare utredning bliva nödvändig. För den utredning, som sålunda påkallades, borde särskilda sakkunniga tillkallas inom handelsdepartementet. Då ifrågavarande utredning delvis sammanföle med den undersöknings- och försöksverksamhet, som avsåges i ingenjörsvetenskapsakademiens skrivelse den 1 april 1940, vore det lämpligt att jämväl denna verksamhet omhänderhades av de sakkunniga. Det för ändamålet avsedda beloppet, 130,000 kronor, borde på grund härav ställas till de sakkunnigas förfogande.

Vad jag sålunda föreslagit bifölls av Kungl. Maj:t, som genom beslut samma dag, den 24 maj 1940, bland annat förordnade, att till förfogande för de sakkunniga skulle ställas ett belopp av 130,000 kronor att på rekvisition i mån av behov utbetalas från reservationsanslaget till undersökningar avseende utnyttjandet av vissa inhemska råvarutillgångar.

Med stöd av Kungl. Maj:ts beslut tillkallade jag därefter den 30 maj 1940 fyra personer att verkställa den föreslagna undersöknings- och försöksverksamheten på oljeskifferområdet. De sakkunniga, vilka omedelbart påbörjade sitt arbete, hava antagit benämningen 1940 års skifferoljesakkunniga.

I sin skrivelse den 25 oktober 1940 har *statens bränstekommission*, som, enligt vad den upplyst, i ärendet samrätt med 1940 års skifferoljesakkunniga, inledningsvis erinrat om behovet i landet av olika flytande bränslen även-

som om för närvarande förefintliga möjligheter att här framställa dylikt bränsle. Av bränslekommissionen lämnade närmare uppgifter i dessa hänseenden torde få tillhandahållas i annan ordning. Under framhållande av att den lättast framkomliga vägen att inom landet tillgodose ifrågavarande bränslebehov såvitt nu kunde bedömas vore genom utvinning av råolja ur skiffer, har kommissionen närmare undersökt två vägar, nämligen dels bearbetning av de inhemska oljeskiffertillgångarna dels ock import. Kommissionen anför härutinnan i huvudsak följande:

Om man bortsåge från det aktuella tvångsläget och sökte bilda sig en uppfattning om det berättigade i att skapa en svensk skifferoljeindustri, som gjorde landet självförsörjande med avseende på de oundgängligaste behoven av flytande bränsle, så måste kostnaderna för framställningen bliva en faktor av största betydelse. Man kunde då som alternativ till den inhemska tillverkningen uppställa import och lagring på betryggande sätt av behovet för lämpligt antal år. Verkställda beräkningar visade, att en sådan import i förening med lagring i bombsäkra depåer — åtminstone på skifferoljeindustriens nuvarande utvecklingsstadium och med normalt gällande importpriser för oljor — ställde sig väsentligt billigare än oljeframställning ur inhemska skiffer. Å andra sidan finge man icke förbise att, därest betingelser skapades för skifferoljeindustriens vidare utveckling, driftsekonomien kunde komma att avsevärt förbättras bland annat genom tillvaratagande i betydligt större utsträckning än för närvarande kunde ske av de biprodukter, som kunde erhållas vid tillverkningen. Detta underlättades, om byggnadsprogrammet genomfördes successivt, så att det bleve möjligt att tillgodogöra de tekniska erfarenheterna från de först anlagda verken. Den slutledning, som kunde dragas av här anförda synpunkter, vore, att skifferoljeindustriens utbyggnad som beredskapsåtgärd under tider med normala handelsförbindelser borde bedrivas som en planmässig försöksverksamhet i fullstor skala. Under sådana förhållanden skulle de för marinens räkning anlagda skifferoljeverken vara tillfyllest som en första etapp, givetvis under förutsättning att driften verkligen planlades som ett led i det allmänna utbyggnadsprogrammet och att där bedreves forsknings- och experimentverksamhet i avsikt att utarbeta metoder för framställning av även andra skifferprodukter än pannbrännolja såsom bensin, motorbrännoljor, komprimerade gaser, svavel, kalialter, aluminiumoxid etc.

Ytterligare en synpunkt förtjänade att framhållas, då fråga vore om det berättigade i att under fredliga förhållanden uppbygga en inhemska skifferoljeindustri. Kommissionen syftade på de handelspolitiska fördelar en ökning av den svaga självförsörjningen på detta område kunde medföra. Dessa fördelar borde emellertid i och för sig knappast föranleda till snabbare utbyggnad av skifferoljeindustrien än som kunde anses driftsekonomiskt berättigat.

I nuvarande stund måste emellertid frågan om upprättande av en inhemska oljeindustri betraktas ur en helt annan synvinkel. Med hänsyn till det aktuella försörjningsläget vore det för närvarande en angelägenhet av yttersta vikt att öka landets tillgångar av flytande bränslen, och detta kunde tillsvare endast i mycket otillräcklig omfattning ske genom import. Landets egna produktionsmöjligheter borde då utnyttjas så snabbt och i så stor omfattning, som förhållandena tillåte. Det skulle även ur arbetsmarknadssynpunkt vara fördelaktigt, om stora industrianläggningar kunde komma till utförande under den tid av sjunkande sysselsättning inom industrien, som nu emotsåges. Men även om dessa utgångspunkter valdes, anmälde sig be-

tänkligheter mot en hastig utbyggnad av skifferoljeverk i stor skala. Omfattande anläggningar måste utföras för drift enligt metoder, som icke kunde anses fullt utprovade. Byggnadstiden vore lång, och förändringar i det labila utrikespolitiska läget kunde göra utbyggnadsprogrammet inaktuellt, innan det ännu nalkades fullbordan. Även om dessa betänkligheter till stor del måste vika inför det faktum, att man icke visste om och när en tillfredsställande import av flytande bränslen åter kunde förverkligas, framhävde de likväl betydelsen av ett nyktert bedömande av skifferoljeindustriens möjligheter.

Med hänsynstagande till de sålunda anförda olika synpunkterna ansåge bränslekommissionen, att åtgärder omedelbart borde vidtagas för en fortsatt uppbyggnad inom landet av en skifferoljeindustri.

Angående de åtgärder, som för förverkligande av detta förslag lämpligen borde vidtagas, anför bränslekommissionen närmare följande:

Skifferoljeindustrien borde givas central organisation, i vilken vid lämplig tidpunkt borde inordnas jämväl marinförvaltningens båda anläggningar vid Kinnekulle, vilka kunde betraktas som en första etapp av verksamheten. Vidare borde nu enligt kommissionens mening omedelbart påbörjas anläggandet av ett större verk, varvid samtidigt borde vidtagas förberedande åtgärder för uppförande snarast av ytterligare ett antal verk. Den fullständiga utbyggnadsplanen borde inriktas på en årlig produktion av den kvantitet råolja, som erfordrades för fyllande av landets årliga minimibehov av flytande bränslen.

De metoder för skifferoljeframställning, som vid den första utbyggnaden närmast kunde komma ifråga, vore den vid Kinnekulleverket använda, som utexperimenterats av bergsingenjören Sven V. Bergh, och den, som utarbetats av aktiebolaget Industrimetoder och under åtskilliga år kommit till användning vid anläggningar i Estland. Vid valet mellan dessa båda system måste hänsyn tagas till det förhållandet, att ritningar till Berghs konstruktion redan funnes och att detta system, till skillnad från aktiebolaget Industrimetoders, genom industriell drift prövats på svensk skiffer. Ett verk enligt Berghs metod kunde komma i drift på betydligt kortare tid än ett verk av aktiebolaget Industrimetoders konstruktion. Tidsskillnaden torde kunna uppskattas till 4 à 6 månader. De ekonomiska resultaten av drift enligt respektive metoder undandroge sig för närvarande ett säkert bedömande. Även om emellertid Berghs metod i drift möjligen kunde komma att kosta något mera än aktiebolaget Industrimetoders, torde den på grund av nyss antydda fördelar få anses vara att föredraga i dagens situation. Enligt kommissionens mening torde därför i nuvarande läge starka skäl tala för att det nya verk, som först borde komma till uppförande, utfördes enligt Berghs metod.

Verket ifråga torde lämpligen böra göras något större än det, som för närvarande uppfördes vid Kinnekulle — dock ej för större årsproduktion än omkring 15,000 ton råolja — och borde förläggas till Närke, där de oljerikaste skifferna funnes. Närmare plats torde inom kort kunna utses med ledning av pågående geologiska undersökningar. Det borde framhållas, att ifrågavarande storleksordning vore sådan, att en ytterligare ökning icke kunde förväntas medföra billigare produktionskostnader. En ökning kunde tvärtom bereda svårigheter, då det gällde avsättning för biprodukter, disposition av skifferaskan, vattenförsörjningen och anskaffningen av arbetskraft. Blevet verket alltför stort, ökades därmed risken för skadegörelse på växtligheten genom de svavelhaltiga rökgaserna. Det kunde också vara av en viss betydelse av försvarshänsyn att anläggningarna spredes.

Nu nämnda synpunkter borde givetvis även beaktas vid utbyggnadspro-

grammets fullföljande. Allt syntes tala för lämpligheten av en uppdelning på ett flertal anläggningar av nyss angiven storleksordning, utspridda å olika platser. I detta sammanhang ville bränslekommissionen framhålla, att den såsom självfallet utginge från att valet av system för de ytterligare verk, som borde uppföras, bleve beroende såväl av driftsresultaten vid Kinnekulleverket och de pågående försöken med aktiebolaget Industrimetoders konstruktioner som ock av de andra undersökningar och resultat, som kunde framkomma på ifrågasvarande område. Det torde icke få anses osannolikt, att en centralt organiserad skiffeoljeindustri funne sig böra driva anläggningar efter flera olika metoder. Under alla omständigheter borde erforderliga försök fullföljas med största skyndsamhet.

Med ledning av tillgängliga uppgifter från Kinnekulleverket, vilka överarbetats inom bränslekommissionen, har kommissionen upprättat en överslagskalkyl för anläggnings- och driftskostnader för det av kommissionen förordade nya skifferoljeverket. Kalkylen avser ett verk, som årligen skulle ur 330,000 ton destillerat skiffer framställa cirka 13,000 ton råolja. Härvid hava beräknats anläggningskostnaderna till 12 miljoner kronor och driftskostnaderna till 75 kronor per ton olja, exklusive ränta och amortering, samt 190 kronor per ton olja, inklusive nämnda kostnader, om 13 procent av anläggningskostnaderna årligen amorteras.

Beträffande organisationen av den föreslagna verksamheten anför bränslekommissionen:

Handhavandet av den här föreslagna oljeindustrien vore en verksamhet av utpräglat industriekonomisk och affärsmässig natur. Ur denna synpunkt sett låge uppgiften väl till för enskild företagsamhet. Enär den föreslagna driften emellertid, så snart import på nytt bleve möjlig, icke kunde förväntas bliva ur privatekonomisk synpunkt lönande, torde enskilt kapital knappast kunna intresseras för företaget. Med hänsyn härjämte till vikten av projektets snabba realiserande hade denna utväg icke ansetts böra närmare undersökas. Tillskapandet av en enskild industri med statliga hjälpåtgärder kunde icke heller förordas. Då helt eller delvis nya industrimetoder skulle komma till användning under förutsättningar, som icke tidigare förelegat, hade man nämligen att räkna med att avsevärda förbättringar i driftstekniken kunde genomföras möjligen ganska snart och sedermera tid efter annan i väsentligt större omfattning än inom industrier, vilka utnyttjade tidigare bearbetade råvarutillgångar och använde mera beprövade metoder. Avvägningen av stödåtgärderna erbjöde därför stora svårigheter, vartill komme att företaget måste bedriva en ganska stort upplagd experimentell verksamhet i syfte att förbättra tekniken, tillgodogöra sig biprodukterna och överhuvud taget rationalisera fabriksdriften, som påbörjades under förhållandevis osäkra ekonomiska betingelser.

Den föreslagna skifferoljeindustrien borde på grund härav enligt kommissionens mening helt omhändertagas av staten. Den kunde emellertid med hänsyn till sin företagsekonomiska natur icke lämpligen handhas av ett statligt verk. Den företagsform, som syntes bäst lämpad för den nu föreslagna verksamheten, vore enligt kommissionens mening ett statligt bolag av samma typ som aktiebolaget Svensk torvförädling och Svenska gengasaktiebolaget, av vilka särskilt det förra tjänade syften, som vore jämförbara med de här ifrågasvarande.

Bränslekommissionen föresloge sålunda, att ett statligt aktiebolag bildades med uppgift att bedriva verksamhet för utvinning av oljor ur skiffer jämte

annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell natur. I detta bolag, förslagsvis benämnt Svenska skifferoljeaktiebolaget, borde staten inträda såsom aktieägare i den utsträckning lagen medgäve. Till bolagets förfogande borde nu lämpligen ställas kapital i den omfattning, som enligt vad förut sagts erfordrades för den första anläggningens bekostande och drivande, samt för vidtagande av erforderliga förberedelseåtgärder för ytterligare anläggningars uppförande ävensom för forskningsarbeten särskilt i fråga om biprodukternas tillgodogörande. Detta kapitalbehov kunde för närvarande uppskattas till 15 miljoner kronor, som sålunda lämpligen borde kunna utgöra bolagets aktiekapital. I den mån bolaget behövde ytterligare medel för de nya anläggningarna, syntes sådana böra av staten ställas till förfogande på annat sätt än i form av aktiekapital. Bolagets styrelse syntes böra bestå av högst sju personer.

Över bränslekommissionens förslag hava infordrade utlåtanden avgivits dels av kommerskollegium efter hörande av statens industrikommission, dels ock av marinförvaltningen.

Statens industrikommission anför, att kommissionen, vars kemiska avdelning haft tillfälle att i viss utsträckning följa bränslekommissionens utredning i skifferolje frågan, i princip tillstyrkte förslaget med understrykande av den stora betydelse, som ett rationellt utnyttjande av biprodukterna vid skifferoljeverket hade för skifferoljeprodukternas förbilligande.

Kommerskollegium tillstyrker likaledes förslaget samt anför:

Med den stora betydelse, som flytande bränslen erhållit under de senaste årtiondena, hade den av kriget förorsakade avstängningen av den fria importen vållat mycket betydande svårigheter inom skilda delar av samfundslivet, vilka endast delvis kunde övervinnas genom tillgripande av mer eller mindre användbara ersättningsmedel. De oljehaltiga skiffrarna inom vissa svenska siluområden erbjöde en råvara, ur vilken betydande mängder olja kunde framställas, ehuru till sådana kostnader, att, så snart import av oljor på nytt bleve möjlig, driften icke kunde förväntas bliva ur privatekonomisk synpunkt lönande. Med hänsyn till att anläggningar för oljedestillation av skiffer krävde mycket kapital och att möjligheten att amortera dem syntes skäpligen oviss, torde man knappast kunna påräkna att enskilt kapital komme att riskeras för åstadkommande av dylika anläggningar. Då det nu emellertid gällde att täcka ett oavvisligt behov och det av bränslekommissionens utredning framginge, att skifferoljan med hänsyn till framställningskostnaden vore att föredraga framför andra möjliga flytande ersättningsbränslen, tvekade kollegium icke att tillstyrka bränslekommissionens förslag till upptagande av en statlig skifferoljeframställning.

Kollegium ansåge sig även kunna tillstyrka förslaget i vad detsamma avsåge formerna för företagets bedrivande och medelsbehovet.

Marinförvaltningen anför följande:

Marinförvaltningen instämde livligt i önskemålet av en omedelbar utbyggnad av skifferoljeindustrien, men ville vad beträffade flottans skifferoljeverk å Kinnekulle på det bestämdaste framhålla, att någon ändring i dess ledning nu ej borde ifrågakomma.

Flottans skifferoljeverk å Kinnekulle hade ju tillkommit uteslutande för att tillgodose marinens behov av brännolja och torde marinens intressen bäst befördras, om verken nu dreves i marinförvaltningens egen regi. En inordning av verken vid Kinnekulle i en allmän organisation vore på intet sätt

nödvändig för uppbyggande av den skifferoljeframställning, som planerades i Närke. Driften av det snart färdiga oljeverket vid Kinnekulle torde för övrigt ur organisatoriska och affärstekniska synpunkter ej erbjuda sådana svårigheter, att de icke kunde bemästras av marinförvaltningen. Under marinförvaltningens ledning dreves ett flertal industrier såväl för nytillverkning som för reparationer. Marinförvaltningen hade dessutom beträffande den svavelutvinningsanläggning, som vore under uppförande vid det nya skifferoljeverket å Kinnekulle och som även vore av synnerlig betydelse för oljeverkets ekonomi, träffat avtal med vederbörande utländska företag av sådant innehåll, att ett överlåtande av anläggningen på ett — låt vara statligt — bolag ej utan särskild överenskommelse låte sig göra.

Det finge vidare framhållas, att det vore marinförvaltningen, som här i landet först till fullo insett och framhållit betydelsen av inhemsk oljeframställning ur svensk skiffer och som sedan ett tiotal år tillbaka nedlagt ett betydande arbete för att en dylik tillverkning skulle komma till stånd. Härutöver vore att tillägga, att ämbetsverket för närvarande disponerade över den ovedersägligen största sakkunskapen rörande den svenska skiffrens behandling för att ur densamma till rimligt pris erhålla för flottan användbara oljeprodukter.

Under alla omständigheter ansåge marinförvaltningen det självfallet att frågan om oljeverkets drivande genom annat organ än marinförvaltningen upptoges till prövning först då det under uppförande varande oljeverket blivit fullt färdigställt och utprovat i kontinuerlig drift. Det nya statliga bolaget torde då även hunnit stabiliseras, varför frågan om ett eventuellt överförande dit av marinens anläggningar då bättre kunde bedömas.

Marinförvaltningen vore givetvis villig att med den erfarenhet, som funnes representerad inom ämbetsverket, vara behjälplig beträffande nu planerade anläggningar i Närke och ville särskilt framhålla, att det i nuvarande belägenhet vore välbetänkt att, såsom bränslekommisionen även syntes hava förutsatt, uppföra oljeverk efter fullt utprövad metod.

*Departements-
chefen.*

Betydelsen av att vårt lands bränsleförsörjning säkerställes behöver icke närmare utvecklas. Här må allenast erinras om den under åren före kriget alltmera ökade användningen av utländska bränslen i Sverige. Bland dessa bränslen intaga de flytande bränslena ett betydande rum. Ansträngningar hava icke saknats, syftande att i händelse av försvårad tillförsel utifrån trygga landets bränslebehov. Åtgärder hava sålunda vidtagits dels för uppläggande inom landet av vissa reservlager dels ock för ökat tillgodogörande av våra inhemska bränsletillgångar. I den del sistberörda åtgärder avsett att ersätta utländskt kol- och koksbränsle med vedbränsle hava de lett till icke oväsentliga praktiska resultat. Då det gäller utbyte av flytande utländska bränslen mot inhemska av motsvarande slag, äro svårigheterna avsevärt större. Ett av de största hindren är prisfrågan; de utländska bränslena hava kunnat anskaffas för betydligt billigare kostnad än som varit förenad med framställningen av flytande bränslen inom landet.

Klart är, att de ekonomiska faktorerna måste tillmätas stor vikt. I ett läge, sådant som det nuvarande, då det gäller anskaffandet av för landets försörjning oundgängliga råvaror, få dessa faktorer likväl icke skjutas alltför mycket i förgrunden. Det blir nödvändigt att taga ekonomiska upppoffringar och risker, som eljest skulle ansetts uteslutna. Värde av att, om im-

portmöjligheterna upphöra, i varje fall vårt minimibehov av flytande bränsle kan tillgodoses på annan väg ligger i öppen dag.

De undersökningar, som vidtagits, synas visa, att goda tekniska förutsättningar finnas för framställning av råolja ur svensk skiffer. Sveriges skiffertillgångar äro stora. Ur dessa synpunkter torde alltså bränslekommissionens förslag om utbyggande av en oljeindustri inom landet icke behöva möta några betänkligheter. Vad lönsamheten beträffar kan en dylik industri icke konkurrera med importen. Enligt bränslekommissionens beräkningar skulle kostnaden per ton råolja, om amortering och förräntning av anläggningskapitalet medräknas, efter viss kreditering för biprodukter utgöra 190 kronor. Priset på importerad råolja, cif svensk hamn, uppgick i juli 1939 till 42 kronor per ton och vid ingången av 1940 till 60 kronor per ton. Ehuru prisskillnaden sålunda är avsevärd, torde den likväl icke få stå hindrande i vägen för skapande av en inhemsk oljeindustri. I händelse att tillförseln utifrån ånyo blir fri, uppstår givetvis ett avsättningsproblem. Svårigheterna härvid borde dock kunna bemästras och synas i varje fall väga lättare än de fördelar, som en inhemsk oljeindustri skulle erbjuda ur beredskapssynpunkt. Härtill kommer att, såsom bränslekommissionen framhållit, man i den mån utvecklingen fortskrider torde kunna räkna med att driften alltmera förbättras tekniskt och att det ekonomiska resultatet därigenom påverkas i gynnsam riktning. Bland annat kan det antagas, att de biprodukter, vilka erhållas vid oljeframställningen, komma att kunna tillvaratagas i avsevärt större utsträckning än för närvarande kan ske. Förutsättningarna för ett i ekonomiskt hänseende mera tillfredsställande resultat kunna således beräknas bli större.

Med utgångspunkt från vad här anförts tillstyrker jag, liksom de i ärendet hörda myndigheterna, att åtgärder vidtagas i det av bränslekommissionen föreslagna syftet. Enligt kommissionens förslag skulle utbyggnadsplanen inriktas på en årsproduktion motsvarande vårt minimibehov. Emellertid torde det vara lämpligt att, såsom kommissionen förordat, den första utbyggnaden begränsas till en anläggning med en årlig produktion av 13,000 à 15,000 ton. Då de oljerikaste alunskiffertillgångarna finnas i Närke, synes det riktigt att, på sätt som föreslagits, ifrågavarande anläggning förläggas dit. Likaledes tillstyrker jag, att den tillverkningsmetod, som kommit till användning vid Kinnekulleverket, begagnas även vid den nya anläggningen. Huruvida vid de ytterligare verk, som senare kunna komma till utförande, samma eller annan metod bör användas, får bli beroende av erfarenheten, icke minst vid den försöksverksamhet, som bedrivs av 1940 års skifferoljesakkunniga och vilken jag förutsätter skola fortgå med största skyndsamhet.

På de av bränslekommissionen anförda skälen torde för omhändertagandet av den föreslagna skifferoljeindustrien böra bildas ett särskilt statligt bolag. Tanken att åt detta bolag anförtro även handhavandet av Kinnekulleverket torde böra närmare övervägas. Tydligt torde i varje fall vara, att ett nära samarbete bör bedrivas mellan ledningen för sistnämnda företag och det här förordade bolaget. Av riksdagen i dess skrivelse den 23 oktober 1940,

nr 45, angående ytterligare anslag till anläggningar vid Kinnekulleverket gjorda uttalanden om samordnande av de krafter, vilka arbeta på nyttigörandet av oljeskiffertillgångarna, böra i detta sammanhang beaktas. Fråga om inordnande av de för marinens räkning drivna anläggningarna vid Kinnekulle under en för övriga anläggningar gemensam statlig oljecentral torde emellertid icke behöva lösas nu omedelbart.

Mot det av bränslekommissionen beräknade medelsbehovet för omfördälda bolag, av kommissionen förslagsvis benämnt Svenska skifferoljeaktiebolaget, har jag ej något att erinra. Beloppet i fråga, 15,000,000 kronor, torde, i överensstämmelse med förslaget, lämpligen böra såsom aktiekapital tillföras bolaget. Beloppet motsvarar de beräknade anläggningskostnaderna jämte erforderligt förlagskapital för det skifferoljeverk, som nu är föreslaget till utförande. Huruvida de medel, som vid en utbyggnad av bolagets verksamhet ytterligare måste anvisas, böra ställas till förfogande såsom aktiekapital eller i annan form, torde icke nu behöva avgöras. Med hänsyn till angelägenheten av att verksamheten skyndsamt kommer i gång, torde det föreslagna beloppet böra upptagas å tilläggsstat till den löpande riksstaten.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Teckning av aktier i Svenska skifferoljeaktiebolaget* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 15,000,000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Hartvig.